

Een archeologisch bureau-onderzoek voor een agrarisch terrein langs de A12 te Bleiswijk, gemeente Lansingerland (Z.-H.)

N. van Malssen en A.J. Wullink

ARC-Rapporten 2008-7

Groningen
10 april 2008
ISSN 1574-6887

Colofon

Een archeologisch bureau-onderzoek voor een agrarisch terrein langs de
A12 te Bleiswijk, gemeente Lansingerland (Z.-H.)

ARC-Rapporten 2008-7
ARC-Projectcode 2008/020

Opdrachtgever
Royal Haskoning
Bevoegd gezag
Provincie Zuid-Holland
Beheer en plaats van documentatie
Archaeological Research & Consultancy

ARCHIS nummer bureau-onderzoek
26461

Tekst
N. van Malssen en A.J. Wullink
Afbeeldingen
N. van Malssen
Redactie
N. van Malssen

Status
definitieve versie

Autorisatie — A. Ufkes

Uitgegeven door
ARC bv
Postbus 41018
9701 CA Groningen

ISSN 1574-6887

Groningen, 10 april 2008

Een recente lijst van de ARC-Rapporten is te vinden op www.arcbv.nl

1 Inleiding

1.1 Aanleiding voor het onderzoek

Aanleiding voor dit bureau-onderzoek vormen de (mogelijke) bouwactiviteiten in het plangebied. Als de bouwplannen daadwerkelijk uitgevoerd gaan worden, dan zal de bodem tot op een diepte van ca. 3 m -mv worden verstoord. De oppervlakte van het plangebied is ca. 6 ha. Conform de Wet op de archeologische monumentenzorg dient de archeologische waarde van de locatie voor aanvang van de bodemverstorende werkzaamheden in kaart te worden gebracht. De heer E. de Vries van Royal Haskoning heeft, namens hun opdrachtgever TenneT, aan Archaeological Research & Consultancy (ARC bv) opdracht verleend voor het uitvoeren van dit bureau-onderzoek. Het archeologisch bureau-onderzoek is uitgevoerd door drs. N. van Malssen, volgens de eisen die gesteld worden in de Kwaliteitsnorm voor de Nederlandse Archeologie (KNA), versie 3.1.¹

1.2 Ligging van het onderzoeksgebied

Het onderzoeksgebied, een onbebouwde akker, ligt ten noorden van Bleiswijk en ten oosten van Zoetermeer langs de A12 en de spoorlijn (afb. 1). Direct ten westen van het gebied ligt, niet getoond op de kaart, het spoor van de HSL.

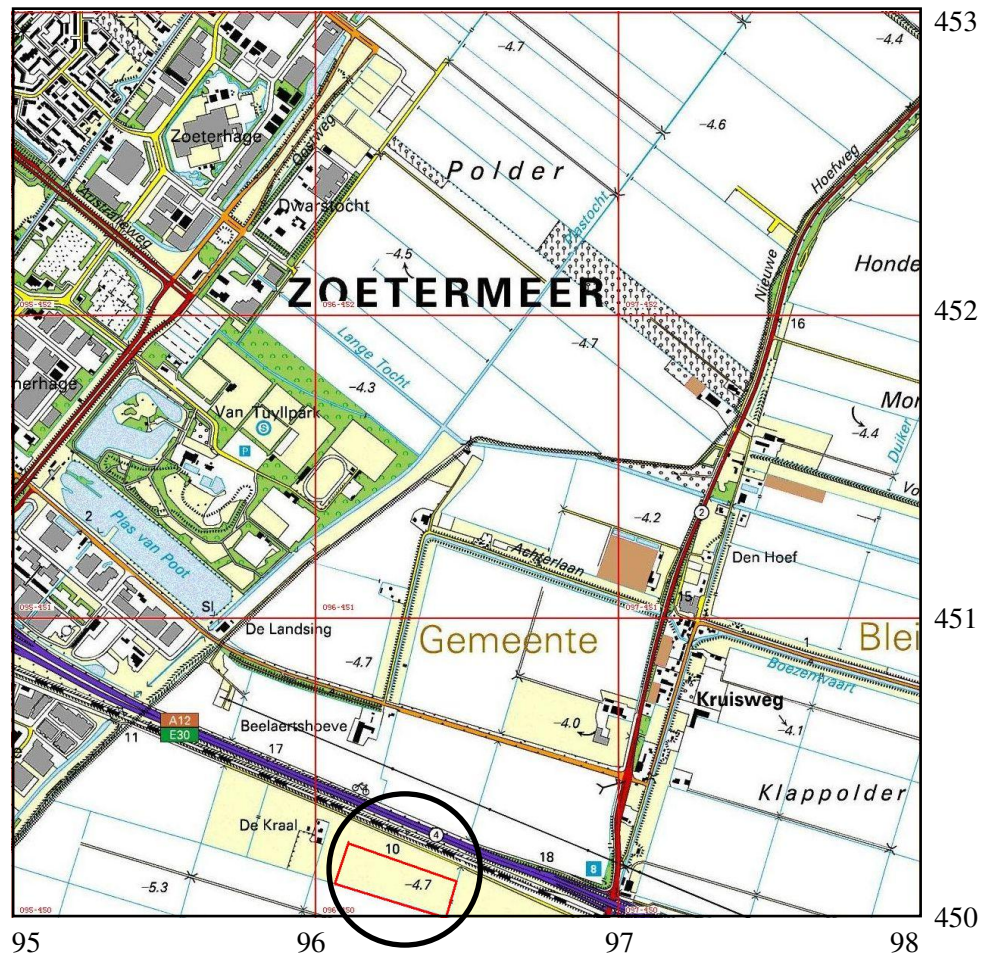
1.3 Objectgegevens

Provincie	Zuid-Holland
Gemeente	Bleiswijk
Plaats	Bleiswijk
Toponiem	Overbuurtsche Polder
Kaartblad	30H
Coördinaten	96.464/450.175 (NO) 96.428/450.020 (ZO) 96.054/450.132 (ZW) 96.088/450.284 (NW)
Periode	Late Middeleeuwen - Nieuwe Tijd
Type bodem	Tochteerdgronden; klei
Geomorfologie	Vlakte van getij-afzettingen
Grondwaterstand	gwt III en gwt V

1.4 Doel van het onderzoek

Doel van het bureau-onderzoek is het verkrijgen van inzicht in bekende en te verwachten archeologische waarden in en om het plangebied. Op basis van de verworven informatie wordt een archeologisch verwachtingsmodel voor de onderzoekslocatie opgesteld. Aan de hand van de op deze wijze verkregen gegevens wordt vastgesteld of er archeologische resten in het plangebied aanwezig (kunnen) zijn, wat de potentiële aard en omvang hiervan is en of de voorgenomen werkzaamheden in het plangebied eventueel een bedreiging vormen voor het bodemarchief. Indien

¹De inhoud van de KNA kan worden geraadpleegd op www.sikb.nl

Legenda

Onderzoekslocatie

Afbeelding 1 Topografische kaart van de onderzoekslocatie (omcirkeld) en omgeving, voorzien van RD-coördinaten. Bron: Topografische Dienst Nederland.

dit het geval is, wordt geadviseerd op welke wijze hiermee in het vervolgtraject van de plannen rekening dient te worden gehouden.

1.5 Werkwijze

Voor een bureau-onderzoek wordt bronnenmateriaal uit diverse disciplines geraadpleegd en geïntegreerd tot een archeologisch verwachtingsmodel. Gegevens met betrekking tot bekende en te verwachten archeologische waarden worden onder meer ontleend aan Archis. Dit is het digitale archeologische informatiesysteem voor Nederland, waarin onder meer de Archeologische Monumenten Kaart (AMK) en de Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden (IKAW) zijn opgenomen. Om inzicht te krijgen in de aardwetenschappelijke opbouw van het plangebied worden geomorfologische, geologische en bodemkundige kaarten geraadpleegd. Hierbij wordt getracht, informatie te verkrijgen met betrekking tot bekende verstoringen in de oorspronkelijke bodemopbouw. Voor een overzicht van de historische en subrecente situatie van het plangebied wordt gebruik gemaakt van topografisch-historisch kaartmateriaal. Tenslotte worden – voor zover aanwezig – de resultaten van voorgaand archeologisch onderzoek in de omgeving van het onderzoeksterrein nagetrokken op relevantie en bruikbaarheid.

2 Resultaten

2.1 Aardwetenschappelijke waarden

Het onderzoeksterrein is volgens Berendsen (2005) gesitueerd in de het westelijk veengebied. De ontwikkeling van het gebied hangt nauw samen met de Holocene zeespiegelstijging. Aan het eind van het Weichselien, ca 10.000 jaar geleden, stond de zeespiegel ongeveer 100 m lager dan nu. De onderzoekslocatie lag toen in het dal van de Rijn en Maas, waar gedurende het Weichselien de fluviatiele afzettingen van de Formatie van Kreftenheye zijn afgezet. De top van deze pleistocene afzettingen ligt hier tussen 12 en 16 m –NAP. Gedurende het eerste deel van het Holoceen was er sprake van een zeer snelle zeespiegelstijging, waarbij de zee het pleistocene rivierdal binnen drong. In het Rijn-Maasdal onstond een waddengebied waar de mariene afzettingen van het Laagpakket van Wormer (Formatie van Naaldwijk) zijn afgezet. Aan de rand van dit waddengebied ontstond een veenmoeras waarin het veen van de Basisveenlaag (Formatie van Nieuwkoop) werd gevormd. Naarmate de zeespiegel verder steeg, werd deze Basisveenlaag afgedekt door de afzettingen van het Laagpakket van Wormer.

Tussen 5100 en 3800 jaar geleden, toen de zeespiegelstijging sterk was afgenomen, nam de mariene invloed af en kon het veenmoeras zich uitbreiden. Het grootste deel van West- en Noord-Nederland werd bedekt door een dik veenpakket, het Hollandveen Laagpakket van de Formatie van Nieuwkoop. Dit veengebied werd vanaf de Late Middeleeuwen ontgonnen (De Mulder et al. 2003, Berendsen 2004, Berendsen 2005). In het Schieland, waarbinnen de onderzoekslocatie is gelegen, is dit veenpakket in zijn geheel ontgraven, waardoor uitgestrekte plassen ontstonden die later zijn ingepolderd. Uit de Cultuurhistorische Hoofdstructuur

van de provincie Zuid-Holland² blijkt dat de onderzoekslocatie in de droogmakerij is gelegen. circa 300 m ten oosten van de locatie loopt een strook met restveen. Dit is de ontginningsas van waaruit het veengebied is ontgonnen en waarop het dorp Bleiswijk is gelegen. Daarnaast komen ten westen, noorden en oosten van de locatie getijdegeulen voor. Deze getijdegeulen behoren ook tot de Formatie van Naaldwijk, maar onderscheiden zich van de afzettingen op de onderzoekslocatie, doordat ze ten tijde van de veenvorming relatief hoge landschapselementen vormden en daarmee potentiële bewoningsplekken zijn. Volgens ARCHIS bestaat de bodem van het plangebied uit klei (tochteerdgronden). Geomorfologisch gezien betreft het een vlakte van getij-afzettingen (afb. 5 en 6).

2.2 Historische situatie en archeologische waarden

De bewoningsgeschiedenis in de regio Zoetermeer / Bleiswijk gaat niet ver terug. Zoals beschreven in de vorige paragraaf was het gebied lange tijd niet geschikt voor bewoning. Er zijn dan ook amper archeologische resten aangetroffen ouder dan de Middeleeuwen (op een enkele Romeinse aardewerkscherf na). In de Late Middeleeuwen werd een begin gemaakt het het droog maken van de moerassen en veenmeren. Dit ging tot in de 19e eeuw door. De vroegste vermelding van Bleiswijk stamt uit de twaalfde eeuw.³ Zoetermeer heeft zijn oorsprong ergens in de tiende eeuw.⁴

Het plangebied is gelegen in de Overbuurtsche Polder. Deze polder wordt al vermeld in de Atlas Maior uit 1665 van Joan Blaeu (Blaeu & Van der Krogt 2005). Op deze kaart is het plangebied onbebouwd. Een kadastrale minuut uit ca. 1832 geeft hetzelfde beeld als de kaart van Blaeu (afb. 2, www.watwaswaar.nl). Ook een kaart uit het begin van de twintigste eeuw laat een onbebouwd, agrarisch gebied zien (afb. 3, www.kich.nl).

Volgens de Indicatieve Kaart Archeologische Waarden (IKAW) heeft het plangebied een lage archeologische trefkans (afb. 4). Dit blijkt ook uit de Cultuurhistorische Hoofd Structuur van de provincie Zuid-Holland.⁵ Er bevinden zich noch binnen het plangebied noch in de directe omgeving archeologische monumenten. Er zijn geen vondsmeldingen of waarnemingen gedaan. Wel bevinden zich in de omgeving kreekruigen, die ten tijde van de veenvorming door hun hoge ligging mogelijk zijn gebruikt voor bewoning. Deze kreekruigen hebben volgens de CHS een redelijke tot hoge archeologische trefkans. De omgeving van het plangebied is eerder met boringen onderzocht door RAAP. Dit heeft geen aanwijzingen opgeleverd voor de aanwezigheid van archeologische resten (Bron: Archis).

²chs.zuid-holland.nl

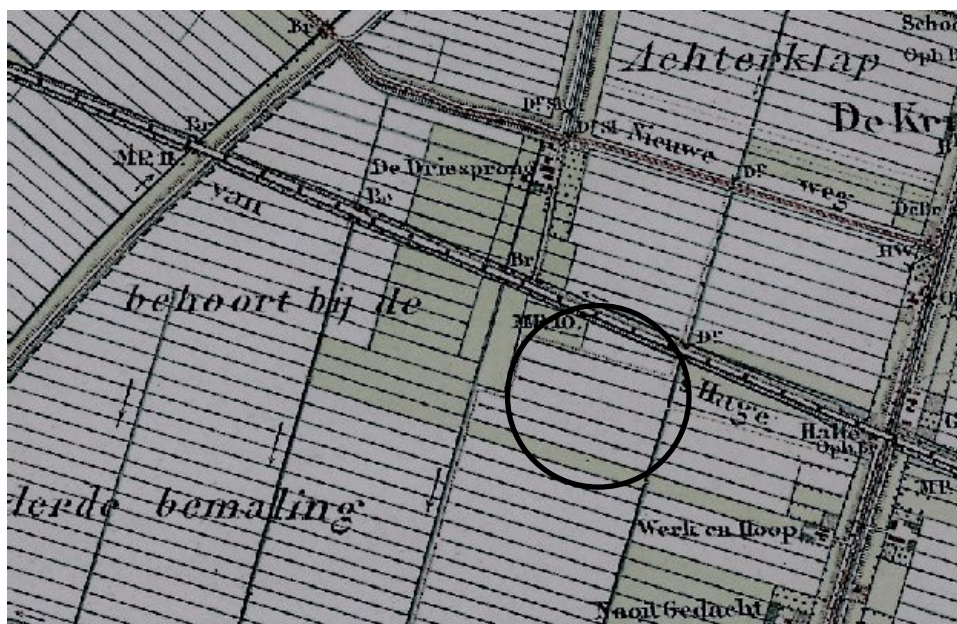
³Oudheidkundige Vereniging en Museum Bleiswijk. <http://www.ovmb.nl/Dorpsgeschiedenis.htm>

⁴Historisch Genootschap Oud Soetermeer. <http://www.oudsoetermeer.nl/historie/index.html>

⁵<http://chs.zuid-holland.nl>

Afbeelding 2 De onderzoekslokatie (zwart omcirkeld) op een kadastrale minuut uit de eerste helft van de 19e eeuw. Bron: www.watwaswaar.nl.

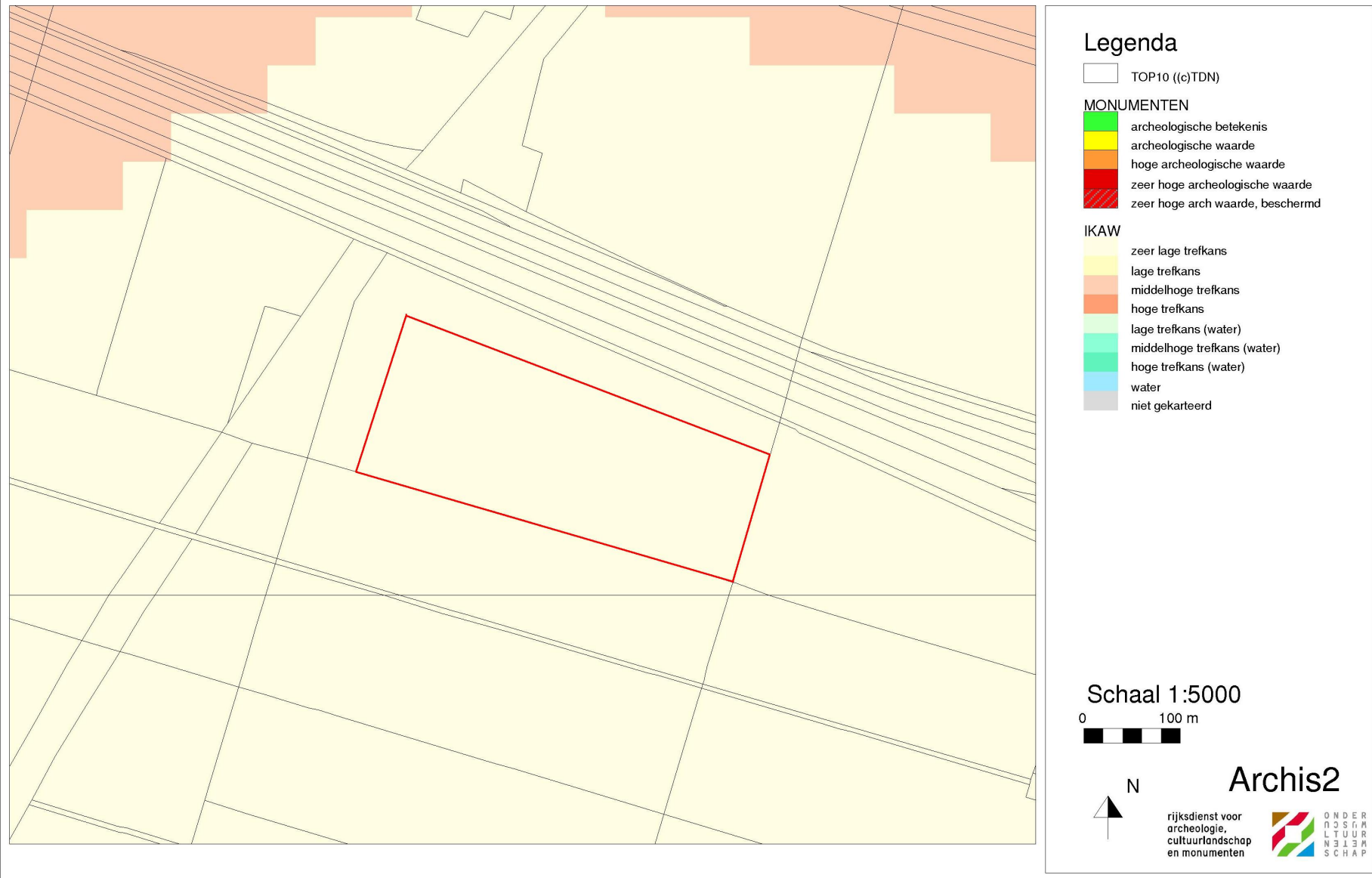
Afbeelding 3 De onderzoekslokatie (zwart omcirkeld) op topografische kaart uit ca. 1900. Bron: www.watwaswaar.nl.

3 Gespecificeerd archeologisch verwachtingsmodel en conclusies

Op basis van de bij het bureau-onderzoek verkregen informatie kan een archeologisch verwachtingsmodel voor het plangebied worden opgesteld. Uit de gegevens blijkt dat de kans dat er bij de bodemversturende ingrepen archeologische vindplaatsen worden verstoord minimaal is. Volgens de IKAW is de trefkans laag. Er zijn geen vondstmeldingen of waarnemingen gedaan en er zijn geen archeologische monumenten aanwezig op of rond het plangebied. Vanaf ca. 8.000 v. Chr. tot in de Middeleeuwen was het gebied ongeschikt voor bewoning. Het plangebied is gesitueerd in de Overbuurtsche Polder. Deze polder staat op de kaart van Joan Blaeu en is daarom voor 1665 aangelegd. Het plangebied is op deze kaart niet bebouwd. Kaarten uit de eerste helft van de 19e eeuw en het begin van de 20e eeuw geven een zelfde beeld. Uit gegevens die via Archis zijn verkregen blijkt dat het pleistocene zand, waarop archeologische vindplaatsen aanwezig kunnen zijn, zich op 12 - 16 m beneden NAP bevindt.⁶ De bodemversturende ingrepen zullen echter niet dieper zijn dan 3 m -mv. Al deze gegevens leiden tot de conclusie dat voor het plangebied geen aanvullend archeologisch onderzoek nodig is. Het plangebied mag derhalve worden vrijgegeven. Wanneer bij de uitvoering van de werkzaamheden onverhoopt archeologische resten worden aangetroffen, dan dient hiervan direct melding te worden gemaakt bij het bevoegd gezag, de provincie Zuid-Holland.

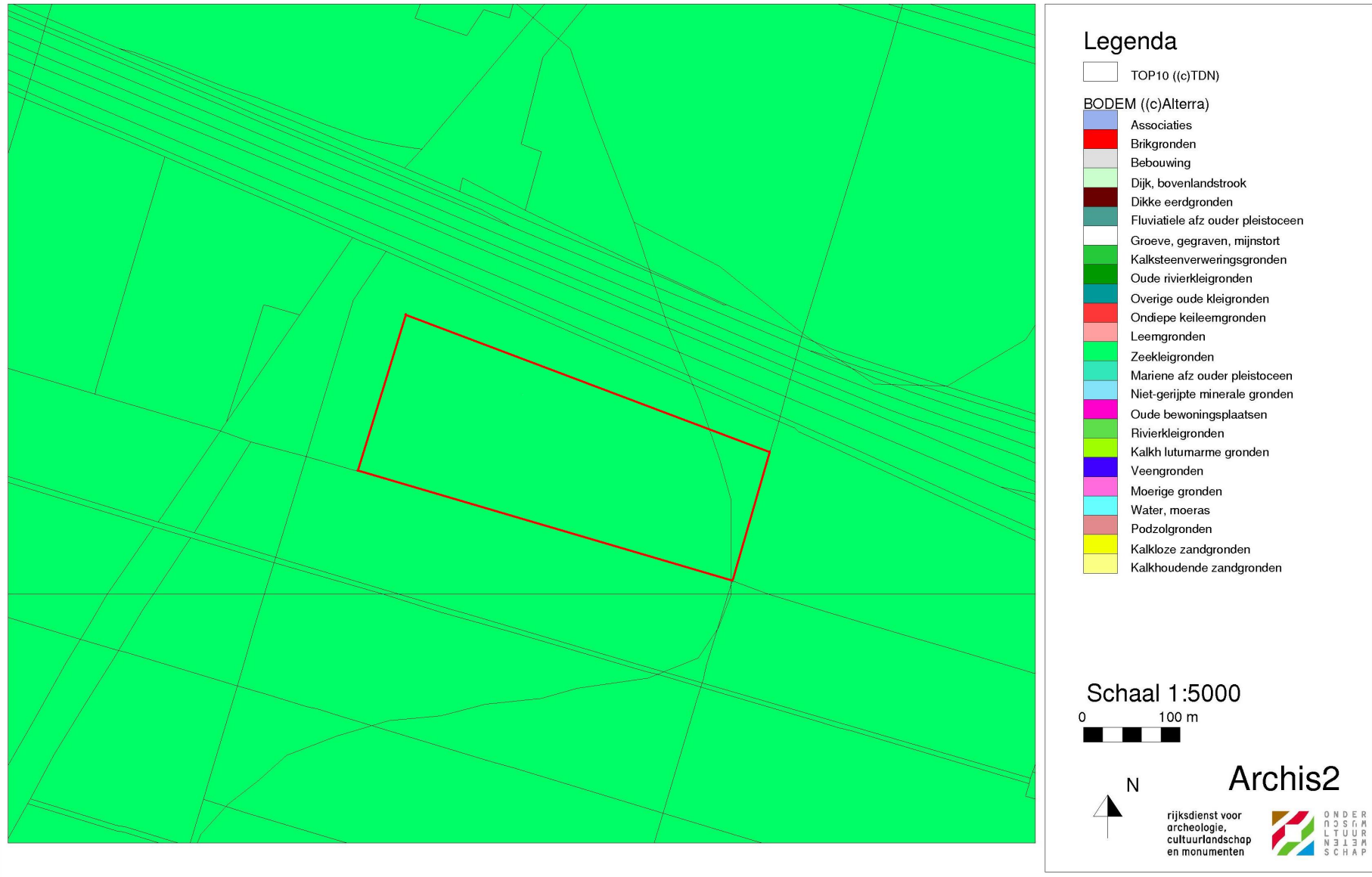
⁶De kans dat er hier op het pleistocene zand archeologische resten worden aangetroffen is klein, omdat het gebied door de vele overstromingen onbewoonbaar was, en eventuele tijdelijke locaties snel zijn verspoeld.

22-01-2008

Afbeelding 4 Archeologische verwachtingswaarden, monumenten en waarnemingen in de omgeving van de onderzoekslocatie (omlijnd). Bron: Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM)/Archis II.

22-01-2008

Afbeelding 5 Bodemkaart van de omgeving van de onderzoekslocatie (omlijnd). Bron: Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM)/Archis II.

22-01-2008

Afbeelding 6 Geomorfologische kaart van de omgeving van de onderzoekslocatie (omlijnd). Bron: Rijksdienst voor Archeologie, Cultuurlandschap en Monumenten (RACM)/Archis II.

Literatuur

Berendsen, H.J.A., 2004. *De vorming van het land*. Assen (Fysische geografie van Nederland). Vierde, geheel herziene druk.

Berendsen, H.J.A., 2005. *Landschappelijk Nederland. De fysisch-geografische regio's*. Assen.

Blaeu, J. & P. van der Krogt, 2005. *Joan Blaeu. Atlas Maior; De Lage Landen*. Keulen.

Mulder, E.F.J. de et al., 2003. *De ondergrond van Nederland*. Groningen/Houten.